

Kraków 21.07.2023r.

Dr hab. inż. arch. Marcin Charciarek, prof. PK

Politechnika Krakowska

Wydział Architektury

Katedra Projektowania Architektonicznego A-6

ul. Warszawska 24, 31-155 Kraków

RECENZJA

Pracy doktorskiej mgr Macieja Loby pt. „*Realizacje łódzkich szpitali pediatrycznych wobec zmiany modelowego rozwiązania projektowego budynku szpitala dziecięcego na przestrzeni XX wieku*”. Praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. inż. arch. Marka Pabicha na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej.

1. Podstawa opracowania

1.1. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami.

1.2. Ustawa o Szkolnictwie Wyższym Dz. U. z 2011r. nr 84, poz. 455, nr 112, poz. 654,

z 2012r. poz. 1544 z dnia 18 marca 2011 roku z późniejszymi zmianami.

1.3. Rozporządzenie MNiSW w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz nadanie tytułu profesora z dn. 30.10. 2015r., Dz. U. z 2015 r. poz. 1842.

1.4. Rozprawa doktorska mgr inż. arch. Macieja Loby pt. „*Realizacje łódzkich szpitali pediatrycznych wobec zmiany modelowego rozwiązania projektowego budynku szpitala dziecięcego na przestrzeni XX wieku*”. Praca doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. inż. arch. Marka Pabicha na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej.

2. Opis części formalnej

Przedłożona do recenzji praca doktorska pt. „*Realizacje łódzkich szpitali pediatrycznych wobec zmiany modelowego rozwiązania projektowego budynku szpitala dziecięcego na przestrzeni XX wieku*” napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. inż. arch. Marka Pabicha na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej jest obszernym dziełem zawierającym część zasadniczą dysertacji składającej się z 327 ponumerowanych stron tekstu uzupełnionego bogatą częścią ilustracyjną (kolorową oraz czarno-białą – wg spisu 173 ilustracje), z zestawieniami tabelarycznymi oraz liczącą 292 pozycji Bibliografią oraz liczącym 34 pozycji spisem innych źródeł archiwalnych, wywiadów oraz tekstów niepublikowane. Praca zawiera streszczenie w j. polskim oraz w j. angielskim.

Praca (ukończona w 2023 roku) w swojej zasadniczej części jest podzielona na 5 głównych rozdziałów, które obrazują ważną dla doktoranta wielowątkowość przyjętej problematyki zakończonej wnioskami (rozd. 6) i rozdziałem określającym ograniczenia podjętego tematu i dalsze kierunki badań.

Wstęp pracy doktorskiej (str. 5-10) określa istotę podjętego tematu zawartego w akapitach *Wprowadzenie*, *Istota badań*, *Humanitas*, *Przestrzeń*, *Dziecko w szpitalu*, *Antyseptyka* - będących „ukrytym” uzasadnieniem dla podjęcia tematu szpitalnictwa dziecięcego – wybranej przez autora idei przemian i rozwoju tej architektury. Cytowany w pracy *humanitas* jest, w tym kontekście, ciekawym dopełnieniem znanej wszystkim triady witruwiańskiej – wartym zacytowania w recenzji jako ludzki czynnik spinający wymagania funkcjonalne, konstrukcyjne i estetyczne architektury. *Humanistas* – to czynnik architektury, który ma wpływ na dobre samopoczucie odbiorcy (str.6).

Rozdział 1 – pt. *Przegląd piśmiennictwa i stan badań* (str. 11-77) zawiera rozległe wprowadzenie do tematyki poprzez prezentację dziejów szpitalnictwa na świecie w okresie poprzedzającym ramy czasowe pracy doktorskiej oraz rys historyczno-wprowadzający do tematyki dziejów szpitalnictwa dziecięcego w kontekście międzynarodowym oraz dziejów ochrony zdrowia w Łodzi w XIX i XX wieku. Szeroki kontekst nakreślony w rozdziale pierwszym daje solidną bazę dla świadomości z jak dużym zakresem badawczym mierzy się autor doktoratu. Komplementarnie (rzeczowo i chronologicznie) przedstawione dzieje szpitalnictwa do przełomu jakim był XVIII wiek z rewolucjami społecznymi, reformami oświatowymi i higienicznymi otwiera drogę dla analizy szpitalnictwa światowego i polskiego w XIX wieku. Autor odnajduje sens nowej drogi w kreowaniu architektury jak i urbanistyki szpitalnictwa europejskiego w przekształceniu architektury jednokubaturowej na koncepcję pawilonową szpitali (pierwszy szpital św. Bartłomieja w Londynie, 1756r.). Tu bardzo adekwatne jest przywołanie syntetycznej publikacji Zofii Podgórskiej-Klawe z 1981 roku, która w książce *Od hospicjum do współczesnego szpitala* omawia aspekty kształtowania się pojęcia nowożytnego szpitala na ziemiach polskich.

Rozdział zamyka istotny dla całości dysertacji opis historii szpitalnictwa dziecięcego w kontekście realizacji europejskich (w tym francuskich – l’Hopital des Enfants Malades, 1802), wiedeńskiego czy kolejnych – w tym polskich – z pierwszym szpitalem Św. Łazarza w Krakowie (1833). Wieńcząca całość analiza kwestii organizacyjno-projektowych szpitali podbudowuje przyjętą przez autora strukturę pracy doktorskiej.

Rozdział 2 – pt. *Uwarunkowania zewnętrzne kształtujące poziom intensywności zapotrzebowania na placówkę leczenia zamkniętego dla dzieci w Łodzi* (str. 80-97) to rozważania na temat modelowych rozwiązań placówek pediatrycznych w Łodzi – z podziałem na opis czynników warunkujących powstanie szpitali pediatrycznych do 1914 roku oraz w okresie PRL. Sprawnie i syntetycznie ujęty rozdział – poprzez historyczne wskazanie czynników i potrzeb powstawania szpitali w rozwijającej się Łodzi w XIX wieku (ówczesne warunki sanitarne oraz próby higienizacji miejsca pracy i zamieszkania) wraz z rozwijającą się medycyną (w szczególności epidemiologią) prowadzi nas do faktu powstania łódzkich placówek – najpierw

ważnych przyfabrycznych szpitali – a następnie szpitala Anny Marii (1882) (z postacią prof. Józefa Brudzińskiego uznawanego za twórcę polskiej pediatrii), szpitali fundowanych przez Karola Scheibera dla dzieci żydowskich i polskich czy szpitala dla dzieci Fundacji Konstadtów.

Analiza potrzeb w zmienionej strukturze ludnościowej Łodzi po II Wojnie Światowej jest związany ze zmianami jakie dokonywały się wraz z przemianami aglomeracyjno-administracyjnymi oraz z potrzebami pragmatycznymi. Rezultatem tego jest powstanie w krótkim czasie ważnych dla miasta oraz istotnych ponadregionalnych placówek – szpitala im. H. Jordana (1954), szpitala im. Wł. Bieganskiego (1954), szpitala im. M. Konopnickiej (1959), w późniejszym czasie szpitala Psychiatryczny im. Dr J. Babińskiego (1966) czy w końcu Pomnika-Szpitala Centrum Zdrowia Matki Polki (1988). Całość analizowanego problemu wskazuje, że Łódź stała się jednym z głównych ośrodków szpitalnictwa przeznaczanego dla matek i dzieci w Polsce po 1945 roku.

Kolejne rozdziały – rozdz. 3 wskazuje na *Cel pracy* (str.110) (Cel określony w pytaniu - „w jakim stopniu trzy łódzkie szpitale pediatryczne tworzone na przestrzeni XX wieku były rozwiązaniami modelowymi?”) oraz rozdz. 4 – *Metody, Materiały oraz Techniki badawcze* (str.111-118), w których autor określa sens analizy zgromadzonych materiałów archiwalnych i zasadność wykorzystania analizy narratywnej (za pomocą wypowiedzi J. Brudzińskiego, B. Żeleźnickej czy Wł. Szenejcha).

Cały Rozdział 5 (str.119-267) *Modelowe placówki lecznictwa zamkniętego dzieci na terenie Łodzi* stanowi meritum pracy zawierający następujące po sobie analizy modelowych placówek szpitali pediatrycznych w Łodzi: Szpitala Pediatrycznego im. Anny Marii (późniejszy Szpitala dla Dzieci i Młodzieży im. dr Janusza Korczaka), Uniwersyteckiego Szpitala nr 4 im. Marii Konopnickiej, Szpitala-Pomnika Centrum Zdrowia Matki Polki. Wszystkie analizowane przykłady są omawiane wieloaspektowo – architektonicznie, urbanistycznie, programowo i funkcjonalnie (pod kątem pediatrii). Analizy uzupełniane materiałem ilustracyjnym tworzą całość zakończoną ciekawą dyskusją nad próbą oceny aktualności i innowacyjności rozwiązań w Szpitalu Centrum Matki Polki. Ważne w tym rozdziale analizy rozwojowe oparte o przykłady modułowego szpitala w Greenwich w Londynie są refleksją autora nt. trwania (trwałości) struktury szpitalnej i jej starzenia się wobec rozwoju technologii budowlanej i wiedzy medycznej.

Rozdział 6 zawiera *Wnioski* (str.270) podsumowujące charakterystykę wybranych reprezentatywnych trzech przykładów. Ujęte w trzech ważnych podpunktach określają stan optymalnej (maksymalnej?) świadomości potrzeb projektantów w czasie projektowania i budowy szpitali oraz wiedzę wynikającą z bieżących zapotrzebowań – w zależności od danego kontekstu historycznego czy politycznego.

Rozdział 7 (str.271-272) omawia wynikające z treści *Ograniczenia i dalsze kierunki badań* wskazujące na zakres dotychczas opracowań i na te tendencje badawcze, które mogłyby rozszerzyć prezentowaną problematykę. Autor wskazuje na brak kompleksowej monografii dotyczącej historii szpitalnictwa dziecięcego na świecie.

Rozdział 8 (str. 273) podsumowuje całość doktoratu.

3. Opis i ocena części merytorycznej dysertacji.

Wobec nietłatwej i wielowątkowej struktury pracy doktorant stworzył całość o jednorodnej budowie – co nietłatwe dla badań, rozstrzygających o zróżnicowanych płaszczyznach naukowych – architektonicznych, medycznych, programowych, społecznych. Praca mgr Loby zawiera złożone historycznie wątki z dziejów szpitalnictwa, przemian programowych i funkcjonalnych, rozróżnienia problemu pomiędzy różnymi typami architektur szpitalnych – odmiennych w skali, rozplanowaniu, funkcji, strukturze. W pracy widoczne są nawet różne sposoby ujęcia tego samego tematu – począwszy od analiz kulturowych i socjologicznych miasta Łodzi ale także w szerszym kontekście – dziejów Polski w okresie przedrozbiorowych, rozbiorowych, międzywojennym i PRL – aż po szczegółowe analizy budynków (detale, stylistyki architektoniczne, analizy funkcjonalne itd.). Ów nietłatwy temat został zrealizowany w sposób logiczny i konsekwentny.

Dodatkowo, ilość informacji zawarta w pracy – tak w głównym tekście jak i w przypisach – dowodzi, że praca była pisana z pełną wiedzą wynikłą z pogłębionych osobistych badań i zainteresowań na przestrzeni ostatnich lat. Dowodzi tego także bogaty materiał zdjęciowy i ilustracyjny. Uzupełniają go dobrze zredagowane zestawienia tabelaryczne.

Na uwagę zasługują – co rzadkie wśród doktoratów zajmujących się ideami architektury – prezentacje rzutów, schematów, rysunków perspektywicznych, rozplanowań urbanistycznych ukazujących pełnię wiedzy o danej architekturze. Towarzyszy temu potężna kwerenda bibliograficzna – która jest zgromadzona nie tylko pod kątem architektonicznym ale także poprzez sięgnięcie po literaturę fachową np. medyczną.

Specyficzna wielowątkowość tematu jest także wielkim atutem pracy doktorskiej Pana Macieja Loby, w której ilość prezentowanych dzieł i wątków jak i poruszana problematyka wymusza jednak na Recenzencie – oprócz pełnej akceptacji całości dysertacji także nieliczne uwagi redakcyjne.

Po pierwsze, widać niepotrzebne zamieszanie w strukturze pracy – nie wiadomo dlaczego rozdział ukazujący *Cele* (str.110) i *Metody badawcze* znajduje się po obszernym (choć bardzo ciekawym) rozdziale prezentującym historię szpitalnictwa. Recenzent rozumie powód, że autor chciał przekazać jak najwięcej „bazowej wiedzy” w tej części – ale struktura pracy naukowej według przyjętych norm badawczych powinna zostać zawarta w swoim tradycyjnym uporządkowaniu.

Według Recenzenta w Rozdziale 5 ukazującym szpitalnictwo pediatryczne w Łodzi brakuje dodatkowych odwołań międzynarodowych (oprócz szpitala w Greenwich) co umniejsza ogromnej wiedzy i ambicji autora prezentowania łódzkich budynków, a które wydają się budować tożsamość autora – jego wiedzę ale także autentyczność wypowiedzianych w pracy osądów i opisów. Zaliczyć należy do tego wątku niedosyt (Rozdział 1) analizy szpitalnictwa z okresie dwudziestolecia międzywojennego (szczególnie europejskiego i polskiego) w okresie powstania Bauhausu oraz idei funkcjonalizmu i związanych z nim nowych typów architektur szpitalnych i uzdrowiskowych (np. A. Aalto). Ma się ogólne wrażenie, że autor robi w pracy mały „przeskok” czasowy – od końca I Wojny Światowej do okresu po 1945 roku – pozostawiając bardzo ważny okres w rozwoju szpitalnictwa polskiego po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Co prawda, pojawia się fragment

podobnego opisu w rozdziale *Czynniki warunkujące zapotrzebowanie na szpitale w Łodzi w okresie PRL* (sic!) ale jest on jedynie ogólnym ujęciem problemów Polski porozbiorowej w kontekście czasów powojennych.

Do innych – mało istotnych błędów redakcyjnych – należy zaliczyć niepotrzebnie skomplikowane zdanie wprowadzające do *Analizy narratywnej* (str.116), błąd podpisu pod ilustracją nr 35 prezentującą szpital św. Ludwika w Krakowie (str.67), występujące w tekście niedopasowanie ilustracji do tekstu na stronie (skład graficzny) czy za duża czcionka odwołań do ilustracji w tekście głównym.

4. Rekapitulacja i wniosek końcowy.

Doktorat mgr Macieja Loby, który należy traktować jako bardzo szczegółowy i wystarczający (tak w zakresie faktograficznym danych historycznych i obecnych, jak i bardzo dokładnej dokumentacji fotograficznej i ilustracyjnej) – jest ważną pozycją naukową rozszerzającą wiedzę architektoniczną.

Objętość pracy i wielowątkowy zakres tematyczny wybrany przez doktoranta wskazuje na fakt, że przedstawiona recenzentowi monografia to nie tylko zapis i analiza zebranego materiału, ale także utwór, który należy przyporządkować do jednych z ważniejszych prac dotyczących specyfiki szpitalnictwa *sensu stricto* oraz szpitalnictwa pediatrycznego. Bardzo dobre połączenie tematyki i problematyki zebranej w tytule wskazuje na świadomość rzeczy u Autora – widać tu ogromny wkład w analizę rzeczy wybranej nie tylko rozumem ale także intencją próby wnikliwego opisanie rzeczy, na której doktorant się zna i wybiera pomiędzy tym co najważniejsze.

Cytowane pomyłki i niedopatrzenia oczywiście z łatwością można wyeliminować w przyszłej redakcji pozycji wydawniczej. Praca bez wątpienia powinna pojawić się w przyszłości jako książka – ale też wtedy powinna zyskać swoją jakość poprzez większą zwartość lub nieodzowny skrót poruszanych kwestii.

Traktując uwagi, w większości, za komentarze natury redakcyjnej uznaję, że praca doktorska Pana mgr Macieja Loby pt. *„Realizacje łódzkich szpitali pediatrycznych wobec zmiany modelowego rozwiązania projektowego budynku szpitala dziecięcego na przestrzeni XX wieku”* napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. inż. arch. Marka Pabicha na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej pod względem naukowym (badawczym i analitycznym) jest opracowaniem dogłębnym, wartościowym i oryginalnym osiągnięciem naukowym. Praca odpowiada warunkom oraz kryteriom merytorycznym określonym w Ustawie o stopniach i tytułach naukowych, co pozwala Recenzentowi wnieść wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej.

Dr hab. inż. arch. Marcin Charciarek, Prof. PK

